

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Komission kertomus Euroopan parlamentille, neuvostolle, talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Kaupan ja jakelun markkinaseuranta – Kaupan ja jakelun alan sisämarkkinoiden tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden lisääminen vuoteen 2020 mennessä"

KOM(2010) 355 lopullinen

(2011/C 84/04)

Esittelijä: **Pedro ALMEIDA FREIRE**

Euroopan komissio päätti 5. heinäkuuta 2010 Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 262 artiklan nojalla pyytää Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnon aiheesta

Komission kertomus Euroopan parlamentille, neuvostolle, talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Kaupan ja jakelun markkinaseuranta – "Kaupan ja jakelun alan sisämarkkinoiden tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden lisääminen vuoteen 2020 mennessä"

KOM(2010) 355 lopullinen.

Asian valmistelusta vastannut "yhtenäismarkkinat, tuotanto ja kulutus" -erityisjaosto antoi lausuntonsa 6. tammikuuta 2011.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 19.–20. tammikuuta 2011 pitämässään 468. täysistunnossa (tammikuun 20. päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon. Äänestyksessä annettiin 192 ääntä puolesta ja 4 vastaan 4:n pidättyessä äänestämästä.

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK tunnustaa vähittäiskauppa-alan merkityksen yhtenäismarkkinoille ja sen panoksen eurooppalaisessa taloudessa ylipäättään. Kun otetaan huomioon vähittäiskaupan ja jakelun erityisluonne, ETSK on tyytyväinen tarkastelutapaan, jonka Euroopan komissio on kehittänyt kaupan ja jakelun markkinaseurannassa. Komitea yhtyy esitettyyn käsitykseen, että on tarpeen välttää keskittymästä yksittäisiin alasektoreihin.

1.2 ETSK pahoittelee, ettei komissio suo kylliksi huomiota pk-yrityksille, joilla on perustava rooli työllisyydessä, arvonmuodotuksessa sekä maaseutualueiden ja kaupunkikeskustojen elämissä. Kuten eurooppalaisia pk-yrityksiä tukevassa *Small Business Act* -aloitteessa edellytetään, pk-yritykset ja toimenpiteet niiden kannustamiseksi kehittämään ja luomaan työpaikkoja pitää asettaa aiempaa tärkeämmälle sijalle.

1.3 Kaikkialla Euroopassa on havaittavissa runsaan tarjontansa avulla yhä enemmän asiakkaita houkuttelevien suurten vähittäiskauppayritysten keskittymistä (vuonna 2005 viiden suurimman päivittäistavaroihin keskittyneen vähittäiskauppayrityksen osuus markkinoista oli yli 70 prosenttia). Lisäksi lukuisat tuotemerkkinat ovat voimakkaan keskittyneet, mikä koskee erityisesti "tuotteita, jotka on pakko saada" ja joita vähittäiskauppiaille ei ole varaa olla pitämättä tarjolla myyntiliikkeissään.

1.4 Neuvotteluvoima on markkinatalouden yleinen käytäntö. Kaikki yritykset, myös maataloustuottajat, maataloustuotteiden ostajat ja jalostajat, jakelijat ja vähittäiskauppiat, soveltavat sitä. ETSK on huolissaan siitä, että eräissä maissa on otettu käyttöön toimenpiteitä, joilla pyritään valvomaan hintatasoja tai katteita,

mikä sotii vapaan kilpailun ja toimivien yhtenäismarkkinoiden periaatteita vastaan.

1.4.1 Merkittävien, esimerkiksi sosiaali- tai ympäristöalaaan liittyvien yhteiskuntapoliittisten syiden vuoksi tällainen sääntely voi olla tarpeen sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tai ympäristönsuojelun varmistamiseksi.

1.5 Sisämarkkinoilla on tehty havaintoja, että jäsenvaltioiden välillä esiintyy samankaltaisissa tuotteissa merkittäviä hintaeroja. ETSK suosittaa kiinnittämään hintatutkimuksissa erityistä huomiota hintojen ja katteiden siirtymiseen kautta koko toimitusketjun.

1.6 ETSK muistuttaa, että vähittäiskaupan ja jakelun markkinat – ja vähittäiskauppa-alan sopimussuhteet – ovat luonnostaan maakohtaiset ja että ne poikkeavat toisistaan oikeudellisilta, taloudellisilta, poliittisilta ja kulttuurisilta ominaispiirteiltään. Viitaten elintarvikkeiden toimitusketjun merkitykseen ETSK kehottaa analysoimaan koko elintarvikkeiden toimitusketjussa esiintyviä räikeän epäterveitä toimintatapoja ja puuttumaan niihin vaa-dittavalla tavalla.

1.7 ETSK kehottaa komissiota erityisesti tutkimaan, miten "epäterveitä sopimussuhteita" käsitellään maakohtaisesti, lainsäädännön noudattamisen valvonta mukaan luettuna. Lisäksi ETSK muistuttaa, että kriisin vallitessa on tärkeää varmistaa, että voimassa olevan lainsäädännön noudattamista valvotaan asianmukaisesti, ja komitea tähdentää, että se on jäsenvaltioiden vastuulla. Lisäksi se antaa osviittaa, missä tapauksissa toimet ovat tarpeen ja mikä on niiden asianmukaisin taso toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteet huomioon ottaen.

1.8 Kaupan ja jakelun ala on merkittävä työllistäjä, ja se on usein monien nuorten tai heikosti koulutettujen tai kouluttamattomien henkilöiden reitti työmarkkinoille. Se tarjoaa lisäksi huomattavia mahdollisuuksia yrittäjille.

1.9 ETSK kehottaa komissiota tukemaan itsenäistä elinkeinonharjoittamista, yrittäjyyttä ja taitojen kehittämistä keinoina torjua kriisiä ja helpottaa ihmisten pääsemistä tai palaamista työmarkkinoille.

1.10 Komissio yksilöi aivan oikein ensisijaisen toiminnan aloja. ETSK kehottaa lisäksi hyväksymään ehdotukset hyvissä ajoin ja pyytää Euroopan komissiota nopeuttamaan päätöksentekoaan alalla, joka edellyttää kiireellisiä, käytännöllisiä ja konkreettisia toimia. Erityisesti uudistetusta elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevästä korkean tason foorumista olisi tultava uusien ja kehitteillä olevien maatalous- ja elintarvikepolitiikkojen avaintekijä sekä koko toimitusketjun entistä tasapaisempien suhteiden kulmakivi.

1.11 ETSK kehottaa komissiota myös tutkimaan palveludirektiivin täytäntöönpanoa ja ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin asianomaisten jäsenvaltioiden osalta. Se kehottaa komissiota lisäksi ryhtymään toimiin siirtohintojen osalta, sillä käytännössä ne ovat kuluttajilta kannettavaa piilevää veroa.

2. Johdanto

2.1 Euroopan komissio tunnustaa vähittäiskaupan merkittävän aseman sisämarkkinoilla. Vähittäiskaupan taloudellinen merkitys Euroopan unionille (sen osuus EU:n BKT:stä on 4,2 prosenttia, alalla työskentelee 17,4 miljoonaa henkilöä, alalla toimii 20 prosenttia EU:n pk-yrityksistä ja lisäksi alalla on tiiviit yhteydet monenlaiseseen taloudelliseen toimintaan) itse asiassa selittää, miksi se valittiin markkinaseurantahankkeen kohteeksi.

2.2 Kaupan ja jakelun markkinaseurantaa koskevassa kertomuksessa ja sen liitteenä olevassa komission yksiköiden valmisteluasiakirjassa esitetään analyysi ongelmista, jotka vaikuttavat – sisämarkkinoiden näkökulmasta – kaupan ja jakelun alan taloudelliseen, sosiaaliseen tai ekologiseen suorituskykyyn. Kertomuksessa ja komission yksiköiden valmisteluasiakirjassa tarkastellaan siten alan saavutuksia, viimeaikaisia suuntauksia ja nykyaikaistamisen vaikutuksia muihin kilpailijoihin. Niissä määritetään liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden saavutuksiin vaikuttavia ongelmia myös niiden yhteistyötahoina olevien jakeluketjun alku- ja loppupään markkinatoimijoiden näkökulmasta.

2.3 Kertomuksessa tehty alan analyysi perustuu liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden vuorovaikutukseen tavarantoimittajiensa (jakeluketjun alkupää) ja kuluttajien (jakeluketjun loppupää) kanssa. Komissio tunnustaa siten niiden toimien monitahoisuuden, joita liikkeenharjoittajat ja jakelijat kehittävät varmistaakseen, että kuluttajat löytävät oikean tuotteen oikeasta paikasta oikeaan aikaan ja mahdollisimman edulliseen hintaan.

2.4 Kertomuksessa ilmoitetaan, että kuulemismenettelyn perusteella komissio määrittelee, mitä toimenpiteitä kaupan ja jakelun sisämarkkinoiden toiminnan parantamiseksi voitaisiin to-

teuttaa, jotta liikkeenharjoittajia ja jakelijoita voidaan auttaa hyödyntämään paremmin sisämarkkinoita ja parantamaan taloudellista, sosiaalista ja ekologista suorituskykyään.

3. Yleishuomiot

3.1 Euroopan komissio tunnustaa puheena olevan kertomuksen myötä kaupan ja jakelun alan merkityksen sisämarkkinoilla ja sen panoksen kasvua, työllisyyttä ja kestävyyttä koskevissa kysymyksissä. Koska käsitys alasta perustuu usein yksinkertaistettuun näkemykseen, jonka mukaan kauppiat ostavat viljelijöiltä ja myyvät kuluttajille, tässä kertomuksessa omaksutussa lähestymistavassa tehdään katsaus toimitusketjun monitahoisuudesta ja liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden vuorovaikutuksesta muiden toimijoiden kanssa. Siten pyritään lisäksi selvittämään, miten liikkeenharjoittajat ja jakelijat suoriutuvat tehtävästään tarjota kuluttajille oikea tuote oikeassa paikassa oikealla hetkellä mahdollisimman edulliseen hintaan, sekä käsitellään alan haasteita.

3.2 Kertomuksessa tunnustetaan asema, joka kaupan ja jakelun alan nykyaikaistumisella on ollut inflaationtorjunnan edistämässä viimeksi kuluneiden 50 vuoden aikana ja kuluttajien valinnanmahdollisuuksien lisäämisessä. Kaupan ja jakelun alan kilpailun kiristyminen ja alan vahvistuminen ovat alentaneet hintoja, lisänneet kuluttajan valinnanmahdollisuuksia ja tehneet katteista suhteellisen alhaisia (verrattuna muihin aloihin, muun muassa valmistukseen), mikä vaikuttaa kilpailijoihin, paikallisviranomaisiin, maataloustuottajiin, tavarantoimittajiin, työntekijöihin yms.

3.3 ETSK pitää valitettavana, että kertomuksessa keskitytään ehkä turhan paljon elintarvikkeiden vähittäiskauppaan, mikä vähentää mahdollisuuksia tuoda onnistuneesti julki pk-yritysten merkitystä (yli 95 prosenttia kaupan ja jakelun alan yrityksistä ja 11 miljoonaa työntekijää), niiden erityistarpeita ja -vaikeuksia, esimerkiksi myynninjalkeisia palveluja, niiden asemaa kaupunkien keskustojen, maaseutualueiden tai lähiöalueiden elämässä, niiden riippuvuutta suurista valmistajista ja kilpailua omia jakeluverkostojaan perustavien tavarantoimittajien kanssa.

3.4 Kertomuksessa ei myöskään anneta osuuskuntamuotoiselle yritystoiminnalle arvoa, joka sille kuuluu varsinkin kuluttajaosuuskuntien hoitamaa ruuan vähittäismyyntiä ajatellen.

3.5 Kertomuksessa analysoidaan kaupan ja jakelun alan saavutuksia yleistä etua koskevien tavoitteiden – saatavuus ja kohtuuhintaisuus – perusteella. Käytännössä liikkeenharjoittajat ja jakelijat kuitenkin toimivat ympäristössä, jossa kilpailu on erittäin kovaa ja jossa yritykset pyrkivät houkuttelemaan kuluttajia ja tarjoamaan heidän rahoilleen vastinetta. Liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden päätöksillä toimipaikasta ja palveluista vastataan siksi pikemminkin markkinoiden dynamiikkaan kuin yleistä etua koskeviin tavoitteisiin. Kun liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden saavutuksia verrataan yleistä etua koskevien tavoitteiden perusteella, ei oteta huomioon sitä, että kauppa ja jakelu ovat kaupallista toimintaa, jonka on pysyttävä kannattavana kyetäkseen menestymään markkinataloudessa. Mistä tahansa muusta markkinoiden toiminnasta voitaisiin tehdä vastaavat johtopäätökset.

3.6 Kuluttajakysyntä on ajan myötä monipuolistunut, eikä sitä voida enää käsitellä yhtenäisenä ilmiönä. Tämä ja kaupan kilpailun merkitys selittävät markkinavoimien monimutkaisuuden ja sen, miksi erikokoisia liikkeitä sekä niiden erilaisia myyminenjälkeisiä palveluja toimii tosiasiaa rinnakkain. Näin ollen pienemmät kauppaliikkeet voivat menestyä, jos ne tarjoavat erityispalvelua erityisasiakkaille. Kaupan ja jakelun alan pk-yrityksissä työskentelee yli 11 miljoonaa eurooppalaista. Siksi on olennaisen tärkeää, että pk-yritysten kehitystä edistetään edelleen, erityisesti parantamalla sääntely-ympäristöä ja vähentämällä hallinnollisia rasitteita.

4. Erityishuomiot

4.1 Kuluttajien kannalta tehokkaammat ja oikeudenmukaisemmat kaupan ja jakelun alan sisämarkkinat

4.1.1 Liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden ydintehtävänä on tarjota kuluttajille mahdollisimman edulliseen hintaan laaja valikoima tuotteita, jotka täyttävät laatu- ja turvallisuusvaatimukset. Kaupan ja jakelun alan nykyaikaistumista viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana ilmentää nopea keskittyminen suuriksi monikansallisiksi kauppaketjuiksi, jotka toimivat EU:n eri maissa ja sen ulkopuolisissa maissa, mistä on ollut tuloksena EU:n markkinoiden kylläisyys, tieto- ja viestintätekniikan käyttöönotto ja globalisaatio, mukaan luettuna laajentuminen muille markkinoille ja kuluttajien mahdollisuus saada laajempi tuotevalikoima edullisempaan hintaan (kohtuuhintaisuus).

4.1.2 ETSK ja komissio ovat samaa mieltä siitä, että tärkeimpiä käsiteltäviä vaativia kysymyksiä ovat mahdollisuuksissa kauppalikkeissa asioimiseen ilmenevä epätasapaino sekä tarve säilyttää maaseutualueet elävinä. Liikkeenharjoittajilla ja jakelijoilla on tapana sijoittaa kaupunkien keskustoihin ja lähiöiden ostoskeskuksiin, ja siksi on varmistettava, että tavaroita on edelleen mahdollista toimittaa kaupunkikeskustoihin. Maaseutualueilla asuvat ihmiset turvautuvat entistä enemmän autoon päivittäisostoksissaan, mikä vaikuttaa ympäristöön ja mikä myös tarkoittaa, että niillä, joilla ei ole varaa autoon tai jotka eivät voi ajaa autoa, on rajalliset mahdollisuudet käyttää kaupan ja jakelun palveluja.

4.1.3 Liikkeenharjoittajien tekemät sijaintia koskevat päätökset perustuvat moniin tekijöihin, joista yksi tärkeimmistä on se, että jalkaisin liikkeellä olevien asiakkaiden virtaa on kasvatettava mahdollisimman paljon. Pelkästään tämä tekijä selittää sen, että harvaan asutut alueet eivät ole niin houkuttelevia vähittäiskaupan kannalta kuin kaupunkikeskustat tai kaupunkien reuna-alueille rakennetut ostoskeskukset. Saavutettavuuskysymyksiä käsitellessä olisi siksi hankittava perusteellinen käsitys ympäristöstä, jossa liikkeenharjoittajat ja jakelijat toimivat.

4.1.4 Eri vähittäismyyntiliikkeissä asioimisen mahdollisuutta sekä liikevalikoimaa koskevat kuluttajien vaikeudet riippuvat taloudellisista ja muista kuin taloudellisista tekijöistä, esimerkiksi sääntely-ympäristöstä sekä kaavoituksesta ja liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden pääsystä kiinteistömarkkinoille. Ne voivat liittyä

paikallisiin määräyksiin, joilla asetetaan markkinoille pääsyä koskevia rajoituksia tiettytyypisille toimille tai tiettytyypisille kauppaliikkeille, tai lupamenettelyihin, jotka saattavat edelleen olla liian monimutkaisia ja harkinnanvaraisia palveludirektiivistä huolimatta. Lisäksi määräyksillä, joilla käsikauppalaäkkeiden myynti varataan tietyille monopoleille, rajoitetaan kilpailua ja siten kuluttajien mahdollisuutta saada kohtuullisesti hinnoiteltuja lääkealan tuotteita.

4.1.5 Vähätuloiset ihmiset ovat viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana suuresti hyötynneet laajemmasta tuotevalikoimasta ja edullisemmista hinnoista, jotka ovat nykyaikaistumisen, lisääntyneen kilpailun ja globalisaation ansiota. Keskimäärin 30 prosenttia merkkituotteita halvempien omien tuotemerkkien kehittämisellä on ollut olennainen osa tässä prosessissa.

4.1.6 Vähittäiskaupan liiketoimintamallin vuoksi vähittäiskaupan hinnat heijastavat toimintakustannuksia, ja sen kate on suhteellisen pieni verrattuna muihin aloihin, missä katteet ovat korkeammat. ETSK on huolissaan eräiden maiden toimenpiteistä, joilla hintatasoja tai katteita pyritään valvomaan. Koska ala on yhteiskunnallis-poliittisesti merkittävä, tällainen sääntely voi olla tarpeen sosiaalisen yhteenkuuluvuuden varmistamiseksi ja köyhyyden torjumiseksi.

4.1.7 Sisämarkkinoilla on havaittu samankaltaisten tuotteiden hinnoissa huomattavia eroja jäsenvaltioiden välillä. ETSK suosittaa kiinnittämään hintatutkimuksissa erityistä huomiota hintojen ja katteiden siirtymiseen kautta koko toimitusketjun. Komitea on lisäksi komission kanssa samaa mieltä siitä, että hinnan muodostumiseen vaikuttavat monet tekijät. Toimintakustannusten lisäksi niitä ovat kotitalouden käytettävissä olevat keskimääräiset tulot, alv, kuljetuskustannukset, vuokratulot, palkkakulut, sääntelypuitteet, kilpailun taso tai kaupalliset käytännöt, kuten tarjonnan alueellinen rajoittaminen ja koko toimitusketjussa esiintyvät epäterveet käytännöt. ETSK kehottaa komissiota tutkimaan kyseisten käytäntöjen vaikutusta ja ryhtymään toimiin varmistaakseen, että hankinnat ovat mahdollisia myös muissa jäsenvaltioissa, jotta kuluttajat voivat hyötymä alemmista hinnoista, paremmasta valikoimasta, korkeammasta laadusta, vaihtoehtoisista tuotteista yms.

4.1.8 ETSK panee merkille, että kuluttajatutkimusten tulosten mukaan on tarpeen kehittää kaupallista tarjontaa koskevia riippumattomia ja vertailevia tietolähteitä.

4.1.9 ETSK on samaa mieltä siitä, että sähköinen kaupankäynti voisi osaltaan lisätä kilpailua joillakin alueilla, mikä auttaisi alentamaan hintoja, ja on huolissaan sähköisen kaupankäynnin hitaasta käyttöönotosta, erityisesti rajatylittävissä liiketoimissa. ETSK panee merkille, että yksi suurimmista esteistä

rajatylittävän sähköisen kaupankäynnin liiketoimien kehittämisessä on erityisesti pk-yritysten osalta EU:n yhteisten kuluttajansuojasääntöjen puute, ja kehottaa EU:n toimielimiä antamaan ripeästi kuluttajien digitaalisia oikeuksia koskevan direktiivin, joka perustuu kohdennettuun täyteen yhdenmukaistamiseen mahdollisimman edistyksellisessä muodossa. Direktiivi ei saa estää jäsenvaltioita soveltamasta edelleen tai ottamasta käyttöön tiukempia kuluttajansuojasäännöksiä EU:n toiminnasta tehdyn sopimuksen 169 artiklan 4 kohdan mukaisesti.

4.2 Liiketoiminnan harjoittajien kannalta tehokkaammat ja oikeudenmukaisemmat kaupan ja jakelun alan sisämarkkinat

4.2.1 ETSK yhtyy kannanottoon, jonka mukaan ”kaupan ja jakelun – sisämarkkinoiden on tarjottava EU:ssa kilpailukykyisille liikkeenharjoittajille niiden kokoon katsomatta mahdollisuus toimia samanaikaisesti markkinoilla ja kehittää toimintaansa”.

4.2.2 Sijainti on keskeinen määräävä tekijä uutta kauppalii-kettä avattaessa, ja monien liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden on itse asiassa odotettava useita vuosia ennen kuin nämä voivat avata uuden liikkeen tietyllä alueella ja luoda työpaikkoja. Vai-kea pääsy markkinoille ja kiinteistöjen saatavuus on määritetty pienimuotoisen kaupan ja jakelun mahdolliseksi esteiksi, ja niitä tulee tutkia lisää. Analyysi on syytä perustaa yleisesti käytettä-vissä oleviin tietoihin ja siinä pitää ottaa huomioon kuluttajanä-kökulma (ostospaikan valinta), kilpailupolitiikkaan liittyvät nä-kökohdat sekä toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteet.

4.2.3 Palveludirektiivillä, joka piti panna täytäntöön kaikissa EU:n jäsenvaltioissa 31. päivään joulukuuta 2009 mennessä, pyrittiin pääsemään eroon monista perustamisluvan myöntämi-seen liittyvistä syrjivistä käytänteistä. Käytännössä on kuitenkin pystytetty uusia esteitä, ja on tapauksia, joissa kaavoitussäännök-siä on käytetty virheellisesti kilpailun rajoittamiseksi tai tiettyjen vähittäiskaupan muotojen tai tietynlaisten yritysten perustami-sen suosimiseksi. ETSK kehottaa komissiota tutkimaan palvelu-direktiivin täytäntöönpanoa ja ryhtymään tarvittaviin toimenpi-teisiin asianomaisten jäsenvaltioiden osalta.

4.2.4 Toinen liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden kohtaama ongelma on avointen ja kilpailua suosivien maksuliikenteen si-sämarkkinoiden puuttuminen. Nykyiset korttijärjestelmiin liitty-vät käytänteet ovat kilpailunvastaisia, ja niillä rikotaan sisämark-kinoiden peruseriaatetta. Siirtohinnat ovat liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden, erityisesti niistä pienimpien osalta, piilevää veroa. Koska siirtomaksut ovat järjestelmässä olennaisia, halvat ja tehokkaat kansalliset pankkikorttijärjestelmät katoavat yhtenäisen euromaksualueen myötä. Korttimarkkinat kutistuvat siksi kah-den suurimman toimijan hallitsemiksi markkinoiksi, jolloin siir-tohintojen taso nousee kuluttajille haitallisesti. ETSK kehottaa komissiota ryhtymään toimiin siirtohintojen osalta, sillä käytän-nössä ne ovat kuluttajilta kannettavaa piilevää veroa.

4.3 Tavarantoimittajien kannalta tehokkaammat ja oikeudenmukai-semmat kaupan ja jakelun alan sisämarkkinat

4.3.1 Palveluntarjoajina liikkeenharjoittajat ja jakelijat tarjo-avat tavarantoimittajilleen pääsyn jakeluverkkoonsa riippumatta siitä, onko kyseessä yksi liike vai koko EU. Palveluja ovat esi-merkiksi konkreettinen sijoittaminen hyllyille sekä markkinointi-ja kuljetustoimet. Kaikilla näillä on hintansa, joka maksetaan usein palkkiona.

4.3.2 Vähittäiskauppa on vain yksi monista tavarantoimitta-jien saatavilla olevista jakelukanavista. Vain muutamat harvat tavarantoimittajat pystyisivät rakentamaan laajat jakeluverkostot, jos liikkeenharjoittajia ja jakelijoita ei olisi, ja kuluttajat joutui-sivat kärsimään, kun valikoimat olisivat suppeammat ja hinnat korkeammat. Kuitenkin kaikki tekijät ovat toimitusketjussa tär-keitä, sillä ilman raaka-aineita ei voitaisi jalostaa tuotteita ja ilman jalostusta niiden myyminen ei olisi mahdollista. Sen vuoksi ETSK katsoo, että EU:n tulee luoda tarpeelliset menette-lyt, jotta tuotteiden markkinointi- ja myyntiketjussa saadaan aikaan todellinen tasapaino.

4.3.3 Kaikkialla Euroopassa on havaittavissa runsaan tarjon-tansa avulla yhä enemmän asiakkaita houkuttelevien suurten vähittäiskauppayritysten keskittymistä (vuonna 2005 viiden suu-rimman päivittäistavaroihin keskittyneen vähittäiskauppayrityk-sen osuus markkinoista oli yli 70 prosenttia). Lisäksi lukuisat tuotemarkkinat ovat voimakkaan keskittyneet, mikä koskee eri-tyisesti ”tuotteita, jotka on pakko saada” ja joita vähittäiskaup-piailla ei ole varaa olla pitämättä tarjolla myyntiliikkeissään. Liikkeenharjoittajien ja jakelijoiden ankara kilpailu lisää toimi-tusketjussa painetta alentaa hintoja ja katteita. Neuvotteluvoima on avoimen markkinatalouden yleinen käytäntö, ja kaikki yhtiöt soveltavat sitä, myös liikkeenharjoittajat ja jakelijat sekä niiden tavarantoimittajat. Kuitenkin silloin, kun käytäntö muuttuu va-hingolliseksi, se on eliminoitava. Liikkeenharjoittajilla ja jakeli-joilla, suurillakaan, ei ole valmistajiin nähden neuvotteluvoimaa, kun on kyse tuotteista, jotka niiden ”on pakko saada”, riippu-matta siitä, ovatko tavarantoimittajat suuria tai pieniä. Myöskään pienillä ja keskikokoisilla tavarantoimittajilla ei ole neuvottelu-voimaa suuriin vähittäismyyjiin ja jakelijoihin nähden tietyissä tuotekategorioissa. On saatu tietoa, että toimitusketjun toimijat eivät ikävien seurausten pelossa voi esittää valituksia. ETSK kan-nustaa pieniä liikkeenharjoittajia ja jakelijoita muodostamaan yhdessä hankintaliittoja kasvattaakseen neuvotteluvoimaansa ta-varantoimittajiinsa nähden, saavuttaakseen paremmat ehdot ja palvelukseen kuluttajia paremmin. Ostovoiman väärinkäyttötä-paukset olisi tuomittava, ja ETSK kehottaa valvomaan tarkasti, että kaikki toimitusketjun toimijat noudattavat kilpailusääntöjä.

4.3.4 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea on antanut kaksi lausuntoa elintarvikeketjun toimivuudesta ⁽¹⁾ ja suositellut jäsen-valtiokohtaisia käytännesääntöjä ja tarvittavin valtuuksin varus-tetun sovittelijan nimittämistä. Euroopan parlamentti, Euroopan

⁽¹⁾ Asiakokonaisuus NAT/460: ”Toimivampi elintarvikeketju Euroop-paan”, esittelijät Pedro Narro ja József Kapuvári; asiakokonaisuus CCMJ/050 ”Suuret kauppaketjut: kehitys ja vaikutus”, esittelijä Madi Sharma.

unionin puheenjohtajavaltio Espanja ja Euroopan komissio ⁽²⁾ ovat myös antaneet joukon suosituksia toimivammasta elintarvikeketjusta. ETSK pitää elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevän korkean tason foorumin työn käynnistämistä ⁽³⁾ myönteisenä, koska sillä luodaan osapuolille puitteet käsitellä yritysten välisiä sopimuskäytäntöjä elintarvikkeiden koko toimitusketjussa.

4.3.5 ETSK muistuttaa, että vähittäiskaupan ja jakelun markkinat – ja vähittäiskaupan ja jakelun sopimusehdot – ovat luonnostaan maakohtaisia, ja niiden oikeudelliset, taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset ominaispiirteet poikkeavat toisistaan. Liikesuhteita säännellään tavallisesti maakohtaisesti lainsäädännön, ennakkotapausten tai käytännössä sääntöjen pohjalta. Monet jäsenvaltiot ovat yrittäneet säännellä lukuisia eri käytänteitä. Monesti kyseiset hankkeet ovat kuitenkin johtaneet uusien esteiden pysyttämiseen, kun ulkomaisten yritysten valmiuksia sijoittautua kyseiseen maahan on rajoitettu ja rikottu siten sisämarkkinoiden periaatteita. ETSK kehottaa analysoimaan koko toimitusketjussa esiintyviä räikeän epäterveitä toimintatapoja ja puuttumaan niihin vaadittavalla tavalla. ETSK kehottaa komissiota erityisesti selvittämään, miten kansallisella tasolla käsitellään ”sopimusehtojen epäoikeudenmukaisuutta”, valvonta mukaan luettuna. Kyseisessä selvityksessä laadittaisiin yhteenveto kansallisten käytäntöjen tehokkuudesta ja tuotaisiin esiin, mitä toimia tarvitaan ja mikä olisi niiden asianmukaisin taso toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden mukaisesti. ETSK muistuttaa lisäksi, että kriisiaikoina on tärkeää varmistaa nykyisen lainsäädännön asianmukainen täytäntöönpano, ja komitea tähdentää, että se on jäsenvaltioiden vastuulla.

4.3.6 Kuluttajien valinnanvapauden takaamiseksi, oman yksilöllisyytensä säilyttämiseksi ja yrityskuvansa vahvistamiseksi paikallisesti liikkeenharjoittajat ja jakelijat ovat kehittäneet omilla tuotemerkeillään varustamia tuotteita, joista niillä on tuottajan vastuu. Näiden tuotteiden menestys perustuu kuluttajien laajaan hyväksyntään, koska lähes 80 prosenttia eurooppalaisista kuluttajista ⁽⁴⁾ katsoo, että supermarkettien tuotemerkit ovat hyvät vaihtoehto muille tuotemerkeille.

4.3.7 Omien tuotemerkkien valikoimaa kehitetään yhteistyössä tavarantoimittajien kanssa, useimmissa tapauksissa pk-yritysten kanssa. Euroopan komissio tunnustaa, että kyseiset alihankintasuhteeseen perustuvat kumppanuudet ovat usein osoittautuneet vakaimmiksi ja kestävimmiiksi liikesuhteiksi. Tavarantoimittajat hyötyvät kuluttajia koskevista tiedoista, kannustimista innovointiin ja pääsystä laajemmille markkinoille. Niiden vaikutuksesta innovointiin, kilpailuun, pk-yritysten kehitykseen

ja kuluttajien valinnanmahdollisuuksiin on kuitenkin ilmaistu huolta. ETSK kehottaa komissiota tarkastelemaan omien tuotemerkkien vaikutusta tavarantoimittajiin, kilpailuun, innovointiin ja kuluttajien valinnanmahdollisuuksiin.

4.4 Työntekijöiden kannalta tehokkaammat ja oikeudenmukaisemmat kaupan ja jakelun alan sisämarkkinat

4.4.1 Kaupan ja jakelun ala on merkittävä työllistäjä, ja se on usein monien nuorten tai kouluttautumattomien tai heikosti koulutettujen henkilöiden reitti työmarkkinoille. Kaupan ja jakelun ala on myös hyvin riippuvainen joustavista työaikajärjestelmistä, jotta kuluttajakysyntään voidaan mukautua päivän, viikon tai sesonkien mittaan. Kireä hintakilpailu luo työntekijöiden joustaviin työaikoihin kohdistuvaa painetta, ja ne ovat monissa tapauksissa muuttuneet mahdottomiksi sovitaa yhteen yksityiselämän järjestelyiden kanssa. Tämän vuoksi lainsäädännössä ja työehtosopimusneuvotteluissa olisi määriteltävä joustavia työaikajärjestelmiä, jotka mukautuisivat sekä yrityksen organisaatioon vaatimuksiin että työntekijöiden tarpeisiin, jotta työntekijät voisivat sovitaa yksityis- ja työelämänsä asianmukaisesti yhteen. Todettakoon, että naispuolisten työntekijöiden osuus vähittäiskaupan ja jakelun alalla on korkeampi kuin millään muulla toimialalla ja että osa-aikatyö on myös tärkeä tekijä. Vähittäiskaupan ja jakelun ala tarjoaa myös huomattavia mahdollisuuksia yrittäjille.

4.4.2 ETSK kehottaa komissiota tukemaan itsenäistä elinkeinonharjoittamista, yrittäjyyttä ja taitojen kehittämistä keinoina torjua kriisiä ja helpottaa ihmisten pääsemistä tai palaamista työmarkkinoille. ETSK kehottaa alan yrityksiä soveltamaan yhtäläisiä mahdollisuuksia ja sukupuolten tasa-arvoa koskevia jäsenvaltioiden ja unionin normeja, jotta alalla edistetään naisten työllisyyden laadullista ja määrällistä kehitystä.

4.4.3 Nykyinen rahoituskriisi ja kulutuksen supistuminen ovat johtaneet kaikissa Euroopan maissa liiketoiminnan lakkauttamisiin, uudelleenjärjestelyihin, sulautumiin ja yritysostoihin sekä näin ollen henkilöstön ylijäämään. Tämän vuoksi on olemassa suuri vaara, että ihmiset jäävät pitkiksi ajoiksi työttömiksi. ETSK kehottaa komissiota tukemaan itsenäistä elinkeinonharjoittamista ja työntekijöiden ammattitaidon kehittämistä keinoina torjua kriisiä ja mahdollistaa ihmisten palaaminen työmarkkinoille.

4.4.4 Sekä EU:n tasolla että kansallisella tasolla on pitkät perinteet kaupan työehtosopimusneuvotteluista. Maiden väliset erot johtuvat erilaisista kulttuureista ja työelämän suhteiden perinteestä, ja kaikkiin tällä alalla ehdotettuihin toimiin pitäisi jatkossakin soveltaa toissijaisuusperiaatetta. ETSK kehottaa unionin jäsenvaltioita ja ehdokasvaltioita kehittämään työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua sekä työmarkkinasuhteiden järjestelmää alalla.

⁽²⁾ KOM(2009) 591 lopullinen, komission tiedonanto ”Toimivampi elintarvikeketju Eurooppaan”.

⁽³⁾ Komission päätös, annettu 30. päivänä heinäkuuta 2010, elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevän korkean tason foorumin perustamisesta (2010/C 210/03).

⁽⁴⁾ AC Nielsen -yhtiön tutkimus kuluttajien suhtautumisesta kaupan omiin tuotemerkeihin, 2005.

4.4.5 Laiton työnteko ja epävirallinen talous ovat merkittävä ongelma, ja siihen pitäisi puuttua kiireellisesti, sillä se sekä aiheuttaa yritysten välille vilpillistä kilpailua verojen ja maksujen kiertämisen vuoksi että vaikuttaa kielteisesti työntekijöiden työoloihin etenkin työsuojelun osalta. ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita ryhtymään toimenpiteisiin erityisesti pienyritysten ja mikroyritysten hallinnollisten rasitteiden yksinkertaistamiseksi ja vähentämiseksi ja valistamaan ihmisiä laillisen työn eduista yhä edelleen.

4.4.6 ETSK kutsuu käymään työmarkkinaosapuolten kanssa avointa keskustelua luvakemenettelyistä (*franchising*). Komitea pyytää lisäksi jäsenvaltiota tiivistämään toimintaansa epävirallisen talouden torjumiseksi, koska se luo lisää syrjintää ja epäoikeudenmukaista kilpailua pk-yritysten vahingoksi.

4.4.7 Kaupan ja jakelun alan nykyaikaistuminen, teknologinen kehitys ja lisääntynyt tieto- ja viestintätekniikan käyttö ovat luoneet entistä suuremman epäsuhtaan vähittäiskaupan ja jakelun alan yritysten osaamistarpeiden ja alan henkilöstön taitojen välillä. ETSK kiinnittää komission huomiota siihen, että työntekijät on varustettava entistä asianmukaisemmin, paremmilla taidoilla koko heidän uransa/työelämänsä ajan. Tässä yhteydessä ETSK kehottaa liikealan työmarkkinaosapuolia tiivistämään nykyistä yhteistyötään, kun paikataan yritysten osaamistarpeiden ja työntekijöiden taitojen välistä epäsuhtaa löytämällä toimialakoh- taisia ratkaisuja sekä tapoja ennakoita ja hallita uuden teknologian taito- ja työllisyysvaikutusta.

4.4.8 Vähittäiskaupan ja jakelun alalla on pitkät perinteet yritysten yhteiskuntavastuussa. Alan yritykset ovat itse asiassa jo vuosikausia olleet luomassa ja panemassa täytöntöön monia vastuullisia käytäntöjä. Nämä käytännöt kattavat paitsi yhteiskuntaan ja ympäristöön liittyviä kysymyksiä myös terveyden, tuoteturvallisuuden, toimitusketjuun liittyvien seikkojen ja paikallistason sitoutumisen kaltaisia aloja.

4.4.9 ETSK on samaa mieltä komission kanssa siitä, että on ehdottomasti tarkasteltava hintakilpailua, joka luo voimakasta painetta palkkakustannuksiin ja työntekijöiden työaikoihin. ETSK ehdottaa komissiolle, että laaditaan erillinen tutkimus liik- keiden aukioloaikojen, myös sunnuntain aukioloaikojen, vaikutuksesta paikalliseen taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen, kuluttajille tarjottuun palvelutason sekä työntekijöiden elämän- laatuun.

4.4.10 Alalla esiintyy edelleen merkittävää yritysten välistä vilpillistä kilpailua ja sosiaalista polkumyyntiä yritys-koosta riip-

pumatta, sillä maittain vaihtelevat työlainsäädäntö ja työehtoso- pimusneuvottelut luovat erilaisia investointipolitiikkoja ja erilaisia talouden ja kehityksen malleja. ETSK kehottaa työmarkki- naosapuolia käynnistämään unionitasolla käytävän työmarkki- naosapuolten vuoropuhelun yhteydessä keskustelun sellaisten politiikkojen kartoittamiseksi, joita soveltamalla voidaan edistää taloudellista, sosiaalista ja alueellista yhteenkuuluvuutta sekä poistaa esteet, jotka häiritsevät alan harmonista kehitystä ja rehtiä kilpailua Euroopassa. Komission tulisi näin ollen tukea aloit- tetta ja ryhtyä asianmukaisesti toimiin sellaisten toimintatapojen poistamiseksi, jotka estävät oikeudenmukaisten, tehokkaiden ja kehitystä edistävien sisämarkkinoiden toteuttamisen ja moitteet- toman toiminnan.

4.4.11 Työntekijöiden rahoitusosakkuudella on yhä suurempi merkitys vähittäiskauppa-alalla erityisesti suurissa eurooppalai- sissa vähittäiskaupparyityksissä. Sen ansiosta työntekijöillä on entistä enemmän sananvaltaa, kun kyse on työpaikkojen laa- dusta, motivaatiosta ja työskentelyoloista. Komission tulisi tar- kastella kyseistä välinettä alan valvonnan yhteydessä.

4.5 Tulevien sukupolvien kannalta tehokkaammat ja oikeudenmukai- semmat kaupan ja jakelun alan sisämarkkinat

4.5.1 ETSK toteaa vähittäiskaupan ja jakelun alan merkityk- sen entistä kestävämmällä pohjalla olevan kulutuksen ja parem- min kestävyysperiaatteita noudattavien tuotantomallien edistä- misessä EU:ssa. Se muistuttaa, että vähittäiskaupan ja jakelun alan toimien suoraa vaikutusta sellaisenaan on yliarvioitu mutta että välillisesti vähittäiskaupan ja jakelun alalla voidaan tehdä paljon, koska se on läheisin yhteyskanava kuluttajien ja valmis- tajiin välillä. ETSK pitää myönteisenä seikkana vähittäiskaup- paa käsittelevää foorumia, jonka tehtävänä on välittää konkreettisiin kysymyksiin liittyviä hyviä käytäntöjä vähittäiskaupan ja jakelun toimialan ja sidosryhmien välillä. Komitea antaa myös tunnus- tusta kestäväpohjaista elintarvikkeiden kulutusta ja tuotantoa käsittelevän eurooppalaisen pyöreän pöydän ryhmän työlle.

4.5.2 ETSK kiinnittää komission huomiota siihen, että ympä- ristöpolitiikan ja muiden politiikanalojen tavoitteiden, esimer- kiksi sisämarkkinoiden, välinen päätöksenteon johdonmukaisuus on taattava. Muutaman viime vuoden aikana on noussut esiin ristiriitoja, ja on entistä yleisempää, että sisämarkkinoiden pe- rusperiaatteet kumotaan ympäristönsuojeluun vedoten. ETSK va- roittaa lisäksi mahdollisesta vastuun siirtymisestä tuottajalta vä- hittäiskauppiaille ja jakelijalle.

Bryssel 20. tammikuuta 2011

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Staffan NILSSON